

DWA BRZEGI JEDNEJ RZEKI

Świeccy i duchowni wobec Kościoła katolickiego w Polsce.
Raport z badań ilościowych i jakościowych

„Nadzieja musi zawsze być na miarę próby. Im większa próba, tym mocniejsza nadzieja”

– ks. Józef Tischner, Krótki przewodnik po życiu

Spis treści

Wstęp	5
Dziesięć tez. Główne wnioski z badania	7
Teza 1. Most istnieje	7
Teza 2. Problem z hierarchią, nie z proboszczem	7
Teza 3. Trzy grzechy i pustka duchowa	7
Teza 4. „Jestem w Kościele POMIMO”	7
Teza 5. Linia podziału biegnie wzdłuż doktryny	8
Teza 6. Księża pod presją	8
Teza 7. Dwa ekosystemy medialne	8
Teza 8. Blżej niż myślimy	8
Teza 9. Opoka się starzeje	8
Teza 10. Nadzieja wymaga pracy.	9
Rekomendacje	10
Odbudowa zaufania	10
Komunikacja	10
Organizacja	10
Momenty kryzysowe jako szansa	10
Szczegółowe wyniki badania	11
I. Most, nie przepaść - co łączy świeckich i duchownych	11
Wspólne postulaty reform	11
Zaskakująca zbieżność w kwestiach społecznych	11
Wspólne wartości	12
II. Dwa światy - przepaść percepcji	13
Zaufanie - im wyżej w hierarchii, tym większa rozbieżność	13
Krytyka Kościoła – głosy, których duchowni nie słyszą	14
III. Co dzieli - doktryna jako linia podziału	15
Religia w szkole - błąd systemowy?	15
IV. Kim jesteśmy – portret osobowościowy i światopoglądowy	17
	3

Segmentacja świeckich – Sinus-Meta-Milieus	17
Co wynika z segmentacji Sinus	18
Segmentacja autorska	18
Porównanie duchownych i świeckich	21
V. Demografia a postawy – jak wiek i płeć kształtują stosunek świeckich do Kościoła	24
Wiek - najsilniejszy podział	24
Płeć – subtelniejsza, ale istotna różnica	27
Podsumowanie: wiek jako klucz	29
VI. Księża pod presją	30
VII. Co czytamy - dwa światy informacyjne	31
VIII. Polityka	32
IX. Nadzieja	33
Załącznik 1: Nota metodologiczna	34
Próba świeckich	34
Próba duchownych	34
Wagi	35

Wstęp

Trzeba zacząć od tego, co jest trudne, by szukać nadziei, a nie iluzji. W oczach świeckich Polaków nadal wyraźne są trzy wielkie grzechy Kościoła: pedofilia i jej tuszowanie, uwikłanie w politykę, przepych i nieprzejrzystość finansowa. Badanie jednoznacznie to potwierdza - uwikłanie w politykę, ukrywanie przestępstw seksualnych i nastawienie na gromadzenie majątku to największe wśród świeckich. Jednak utratę zaufania do Kościoła nieraz powoduje też bezpośredni kontakt – choćby opisywany przez respondentów wywiadów jakościowych kontakt z księdzem podczas pogrzebu bliskiej osoby – zbyt często pozbawiony empatii, skupiony na kwestiach formalnych i finansowych. Niektórzy respondenci odczuwali więcej empatii ze strony zakładu pogrzebowego niż księdza.

„Nie czuję już, że to jest mój Kościół z tą wiarą, w której mnie wychowano.” - Respondentka, badanie jakościowe

---

Jednak to samo badanie wskazuje coś, co łatwo przeoczyć w cieniu tych zarzutów. Duchowni i świeccy są nieraz bardziej podobni, niż się wydaje. Zgadniają się w kwestiach fundamentalnych: chcą, by Kościół częściej mówił językiem Ewangelii, rozliczał pedofilię, prowadził dialog z wiernymi, wspierał małe wspólnoty modlitewne. W praktycznych wymiarach przepaść nie istnieje – duchowni są świadomi trudności, pragną zmiany sposobu działania równie mocno jak wierni, a niekiedy nawet mocniej. Stąd metafora – świeccy i duchowni są dwoma brzegami jednej rzeki. Parafianie nadal ufają proboszczowi – konkretnemu człowiekowi, choć tracą zaufanie do struktury. Potrzeba sacrum nie znika, ale czy Kościół będzie dla świeckich przestrzenią, w której będą mogli je odkrywać?

Wspomniane pedofilia, polityka i pieniądze tworzą swoistą „trójkę”, która w oczach wielu Polaków unieważnia mandat Kościoła do ewangelizacji. Dla Polaka Kościół uwikłany w politykę przestaje być wiarygodnym głosem Boga. Istnieje jednak czwarty grzech - najrzadziej nagłaśniany przez media, a w opinii autorów badania najgłębszy: pustka duchowa. Kościół przestał być dla wielu ludzi miejscem, gdzie człowiek spotyka Chrystusa. Część kleru funkcjonuje jak urzędnicy religijni: odtwarza rytuały, zarządza infrastrukturą, rozlicza składki.

Historycznie te zarzuty nie są nowe – krytykę odejścia od ducha Ewangelii na rzecz formalizmu znajdziemy już w listach apostoelskich, a identyczne oskarżenia o uwikłanie w politykę, przepych i korupcję sformułował Marcin Luter pięć wieków temu. Różnica jest jednak istotna: dziś wierni mają bezpośredni dostęp do Ewangelii, do jej komentatorów, do podcastów biblistów. Kościół stracił monopol na interpretację - a razem z nim wiarygodność jako instytucja moralnego autorytetu.

Z drugiej strony życie duchownych nie jest pozbawione trudności. W czasach kryzysu chrześcijaństwa i wszechobecnej, silnej krytyki medialnej, trudno nie czuć stresu, będąc księdzem czy zakonikiem. Ponadto ksiądz w małej parafii łączy obowiązki administracyjne, duszpasterskie, edukacyjne i remontowe, często brakuje mu czasu na modlitwę i wsparcia wspólnoty.

Takie są – między innymi – wnioski z badania, które w 2022 roku przeprowadził Klub Inteligencji Katolickiej w Warszawie, we współpracy z Centrum Badań Marketingowych Indicator, Instytutem Statystyki Kościoła Katolickiego (przygotowującym analizę danych zastanych - przegląd prowadzonych badań nad religijnością polskiego społeczeństwa, przegląd segmentów społeczeństwa polskiego, perspektywa komunikacyjna: media cyfrowe i religia w Polsce, sugestie zagadnień do segmentacji społeczeństwa polskiego, przegląd wiedzy na temat księży i osób konsekrowanych, sugestie zagadnień do segmentacji księży i osób konsekrowanych) oraz Sinus-Institut, który przeprowadził badanie. Zbadano zarówno świeckich Polaków (2000 osób powyżej 18. roku życia, próba reprezentatywna), jak i osoby duchowne (475 księży i zakonników). Badanie objęło również 22 indywidualne wywiady pogłębione oraz segmentację psychograficzną metodą Sinus-Meta-Milieus, stosowaną w kilkudziesięciu krajach świata. Inicjatorom przyświecał jeden cel: dostarczyć rzetelnej diagnozy relacji między polskim społeczeństwem a Kościołem katolickim.

Sponsorami badania byli: Fundacja Renovabis, Kardynał Kazimierzy Nycz Metropolita Warszawski oraz KIK w Warszawie. Nad poprawnością metodologiczną czuwał IFIS PAN. Badanie miało charakter bezstronny - wolny od wpływu jakiegokolwiek grupy interesów.

Od razu we wstępie chcemy odnieść się do dwóch kwestii metodologicznych, które same w sobie stanowią istotne wnioski.

- 1) Nie udało się przeprowadzić ani jednego wywiadu ilościowego z zakonnicą.** Respondentki albo odmawiały, albo unikały ankieterów.
- 2) Udziału w wywiadzie odmówiło także aż 75% duchownych, zaproszonych do udziału.** Aby więc przebadać planowane 475 osób, konieczne było skierowanie zaproszeń do 1900 osób. Ze względu na wysoki odsetek odmów, **próba duchownych może być obciążona w stronę osób bardziej otwartych na rozmowę.**

Nie dysponujemy danymi o przyczynach odmów. Hipotezy układają się jednak w niepokojący wzorzec: od lęku przed konsekwencjami ze strony przełożonych, przez głęboko zinternalizowaną kulturę posłuszeństwa i milczenia, po brak poczucia, że udział w ankiecie ma sens.

Po zakończeniu badania organizatorzy zaprosili na prezentację wstępnych wyników 36 biskupów. Odpowiedziało sześciu. Badacze komentują tę reakcję słowami: „Nie jest grzechem nie wiedzieć, ale grzechem jest nie chcieć wiedzieć”.

Niniejszy raport przedstawia najważniejsze wyniki. Jego celem jest pokazanie zarówno powagi wyzwań stojących przed Kościołem w Polsce, jak i punktów nadziei, wokół których można budować odnowę i dialog między świeckimi a duchownymi.

Dziesięć tez. Główne wnioski z badania

Teza 1. Most istnieje

Duchowni i świeccy zgadzają się w kwestiach fundamentalnych. Obie grupy w takim samym stopniu postulują, by Kościół mówił językiem Ewangelii – duchowni pragną tego nawet bardziej niż wierni. Podobna zbieżność dotyczy rozliczenia pedofilii, dialogu z wiernymi, wspólnot modlitewnych i mediów cyfrowych. Duchowni nie są przeciwni reformie w zakresie działania – problem leży w strukturze i presji środowiskowej, które utrudniają realizację tych wartości w praktyce.

Teza 2. Problem z hierarchią, nie z proboszczem

Zaufanie do Kościoła ma wyraźną strukturę: im bliżej człowieka, tym wyższe. Własny proboszcz cieszy się wśród świeckich najwyższym zaufaniem spośród instytucji kościelnych (5,8 w skali od 1 do 10 wobec 5,0/10 w przypadku Episkopatu¹). Przepaść pogłębia się na poziomie hierarchii – Kościół jako instytucja uzyskuje u świeckich zaufanie zaledwie 5,2/10, podczas gdy u duchownych 9,59/10. Ludzie odróżniają „mojego proboszcza” od „Kościoła instytucjonalnego”. Duchowni tego rozróżnienia nie robią – i dlatego nie rozumieją, dlaczego wierni odchodzą.

Teza 3. Trzy grzechy i pustka duchowa

Pedofilia, polityka, pieniądze – ta „trójca” w oczach wielu unieważnia mandat Kościoła do ewangelizacji. Uwikłanie w politykę i ukrywanie przestępstw seksualnych to największe zarzuty świeckich. Istnieje jednak czwarty grzech, najrzadziej nagłaśniany, a najgłębszy: pustka duchowa. Kościół przestał być dla wielu miejscem spotkania z Chrystusem.

Teza 4. „Jestem w Kościele POMIMO”

Badania jakościowe zidentyfikowały trzy postawy zaangażowanych katolików. Dominująca: „Jestem w Kościele POMIMO” – wierni tolerują dysfunkcje, by nie utracić więzi z wiarą i sakramentami. Druga: szukanie enklaw – wspólnot modlitewnych, parafii zakonnych. Trzecia, wschodząca: wiara poza instytucją – prywatna modlitwa, Ewangelia bez

---

¹ W momencie badania przeprowadził mu abp Stanisław Gądecki.

pośrednictwa Kościoła. Postawa „POMIMO” oznacza trwanie pod napięciem. Każdy kolejny skandal, każdy pogrzeb przeprowadzony bez empatii podważa cienką nić, na której się opiera.

Teza 5. Linia podziału biegnie wzdłuż doktryny

W kwestiach działania jest porozumienie. W kwestiach doktrynalnych – przepaść. Największa rozbieżność dotyczy akceptacji antykoncepcji: 3,8² u świeckich vs 2,2 u duchownych. Z perspektywy duchownych to obrona nauczania powierzonego im przez tradycję. Z perspektywy świeckich – bariera pogłębiająca dystans. Religia w szkole stanowi osobny przypadek: badania jakościowe wskazują, że zamiast przyciągać – laicyzuje, stając się „przedmiotem do zaliczenia” pozbawionym sacrum.

Teza 6. Księża pod presją

75% zaproszonych duchownych odmówiło udziału w badaniu. Nie przeprowadzono ani jednego wywiadu z zakonnicą. Duchowieństwo żyje w permanentnym stresie – nie tylko medialnym, ale strukturalnym: administracja, remonty, religia w szkole, pogrzeby, brak czasu na modlitwę. Jednocześnie 82,7% duchownych deklaruje, że nic nigdy nie osłabiło ich wiary. Ta wewnętrzna stabilność ma drugą stronę – może oznaczać, że duchowni nie rozumieją dynamiki sekularyzacji, której doświadczają wierni.

Teza 7. Dwa ekosystemy medialne

Duchowni i świeccy czytają te same portale ogólnoinformacyjne. Przepaść pojawia się w mediach niszowych: PCh24 (Polonia Christiana) czyta regularnie 29% duchownych i zaledwie 2% świeckich. Duchowni żyją w informacyjnym świecie, w którym Kościół jest atakowany z zewnątrz; świeccy – w świecie, w którym Kościół nie potrafi się zmienić. Obie narracje są częściowo prawdziwe, ale prowadzą do wzajemnego niezrozumienia.

Teza 8. Blżej niż myślimy

Duchowni i świeccy są zaskakująco zgodni w kwestiach społecznych: równy podział obowiązków domowych (ok. 76% zgody u obu grup), równe zarobki kobiet, duma z członkostwa w UE. Obie grupy cenią równość, lojalność, pomoc innym, troskę o środowisko. Wolność i niezależność cenione są niemal identycznie. Rozbieżność pojawia się wyłącznie tam, gdzie wchodzi w grę doktryna Kościoła.

Teza 9. Opoka się starzeje

---

² W skali od 1 – zupełnie nie akceptuję do 5 – w pełni akceptuję.

Wydzielony w badaniu segment „Opoka” (44% wiernych) stanowi fundament obecnego Kościoła – to ludzie regularnie praktykujący, identyfikujący się z instytucją. Jednak niemal połowa tego segmentu ma ponad 65 lat. W trzech najmłodszych segmentach psychograficznych nie ma potencjału, by tę bazę uzupełnić. Młodsze pokolenie w dużej mierze już odeszło – bez konfliktu, cicho. Obecna forma duszpasterstwa do nich nie trafi.

Teza 10. Nadzieja wymaga pracy.

Dane mówią o kryzysie, ale nie o wyroku. Zaufanie do proboszcza pozostaje najwyższe wśród instytucji kościelnych. Papież Franciszek był jedynym pomostem – z wyraźnym zaufaniem po obu stronach. Obie strony chcą tego samego: języka Ewangelii, dialogu, rozliczenia skandali. Segment „Złamanych serc” – ludzie głęboko wierzący, odeszli z powodu zranień – mógłby wrócić, gdyby Kościół podjął konkretne działania naprawcze. Potrzeba sacrum nie znikła – ludzie szukają Boga, przestali Go szukać w Kościele. Do znudzenia powtarza się słowa ks. prof. Józefa Tischnera, który stwierdził, że nie spotkał człowieka, który straciłby wiarę przez lekturę Marksa i Engelsa, ale spotkał takich, którzy ją stracili przez proboszcza. Odwracając tę myśl: wielu zachowało wiarę właśnie dzięki proboszczowi, dzięki babci, dzięki wspólnotce. Na tym – na człowieku – można budować.

Rekomendacje

Poniższe rekomendacje wynikają z badań jakościowych i ilościowych. Zostały sformułowane przez autorów badania i uzupełnione przez autora raportu.

Odbudowa zaufania

Bez rzetelnego rozliczenia przestępstw pedofilii - z jasnymi procedurami, karami adekwatnymi do czynów i zadośćuczynieniem dla ofiar, również finansowym - trudno mówić o powstrzymaniu erozji zaufania. Kościół powinien zgodnie z Ewangelią stanąć po stronie ofiar. Wierni oczekują też jasnego, poważnego komunikowania, co Kościół w tej sprawie robi - bez frazesów o „pochyleniu się z troską”.

Przejrzystość finansowa: sprawozdania finansowe parafii dostępne dla wiernych. Odejście od przepychu w kierunku skromności. Idea „co łaska” skompromitowana przez praktykę „nie mniej niż” wymaga nowego podejścia.

Komunikacja

Mówienie językiem wiernych, słuchanie ich i dialog. Wierni oczekują duchownego partnera, nie pasterza głupich owieczek - metafora owczarni współcześnie straciła rację bytu. Osobisty kontakt z wiernymi, rozmowy po Mszy Świętej, obecność w codzienności. Korzystanie z platform cyfrowych, aby dotrzeć do młodszych segmentów.

Organizacja

Apolityczność Kościoła jako priorytet. Model z lat 80., silnie zaangażowanego w politykę Kościoła, nie jest adekwatny do czasów współczesnych - to, co wtedy jednoczyło, dziś dzieli. Wspieranie małych wspólnot modlitewnych z aktywnym udziałem duchownego. Staranny dobór i szkolenie nauczycieli religii. Rozważenie odejścia od nauczania religii w szkołach na rzecz atrakcyjnej oferty pozaszkolnej.

Momenty kryzysowe jako szansa

Pogrzeby, choroby, kryzysy rodzinne - to momenty, w których ludzie są najbardziej otwarci na kontakt z sacrum. Badanie pokazuje, że właśnie te momenty stały się współczesnymi „odpustami” - targowiskiem zamiast przestrzenią posługi. Każdy pogrzeb przeprowadzony z empatią jest aktem ewangelizacji. Każdy pogrzeb przeprowadzony bez niej - aktem wykluczenia.

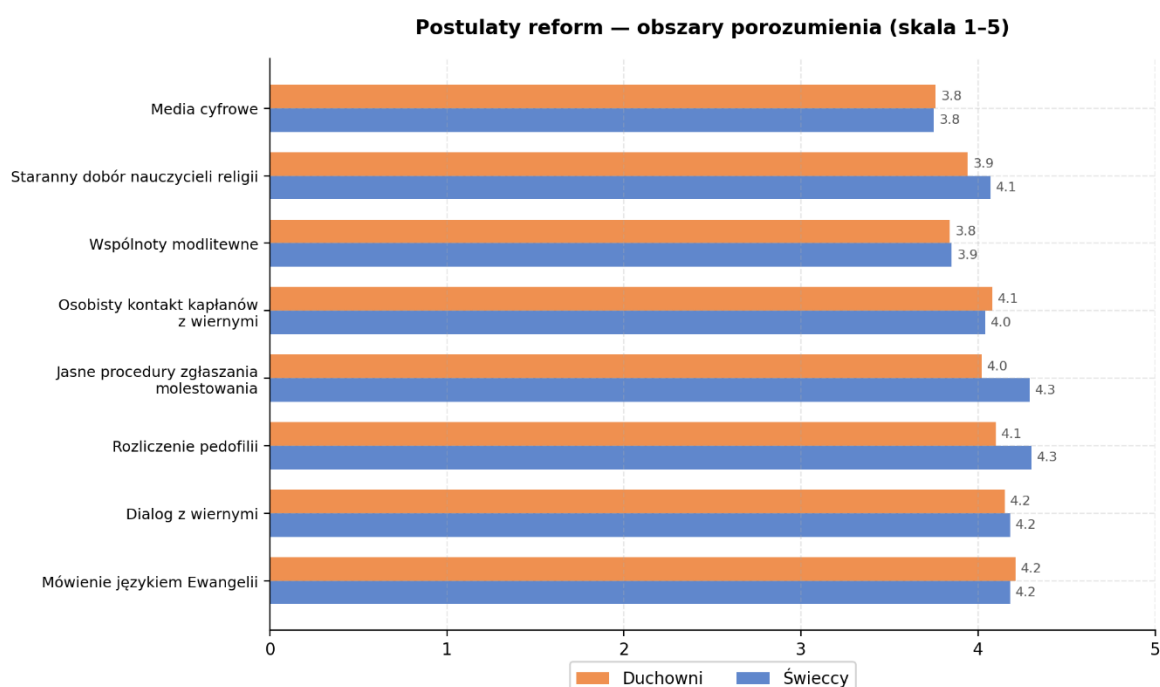
Szczegółowe wyniki badania

I. Most, nie przepaść - co łączy świeckich i duchownych

Zanim przejdziemy do różnic, warto zatrzymać się przy odkryciu, które może zaskoczyć: w wielu kwestiach kluczowych dla przyszłości Kościoła duchowni i świeccy zgadzają się ze sobą - a czasem duchowni pragną zmian nawet bardziej niż wierni.

Wspólne postulaty reform

Respondentów z obu grup pytano o zgodność z postulatami, których realizacja mogłaby wpłynąć na pozycję Kościoła katolickiego w Polsce (skala od 1 – „zupełnie się nie zgadzam” do 5 – „całkowicie się zgadzam”). W sześciu kluczowych obszarach różnica między grupami nie przekracza 0,3 punktu:

Duchowni chcą **mówić językiem Ewangelii** (4,2) nawet bardziej niż chcą tego od nich świeccy (4,2). Chcą **rozliczenia pedofilii** (4,1). Popierają osobisty kontakt z wiernymi, dialog, wspólnoty modlitewne i wykorzystanie mediów cyfrowych. Problem leży więc nie w wartościach duchowieństwa, lecz w strukturze i presji środowiskowej, które utrudniają realizację tych wartości w praktyce.

Zaskakująca zbieżność w kwestiach społecznych

Duchowni i świeccy okazują się zaskakująco zgodni w kwestiach, które w debacie publicznej uchodzą za dzielące. Ok. 76% obu grup zgadza się, że **kobiety i mężczyźni powinni w równym stopniu dzielić obowiązki domowe**. Ok. 79% świeckich i 73% duchownych uważa,

że kobiety powinny zarabiać tyle samo co mężczyźni. Podobna zbieżność dotyczy zaangażowania mężczyzn w wychowanie dzieci (ok. 79% vs ok. 82%).

Te dane rozbijają stereotyp duchowieństwa jako monolitu antyfeministycznego. W wielu wymiarach życia społecznego księża myślą podobnie jak ogół Polaków.

Wspólne wartości

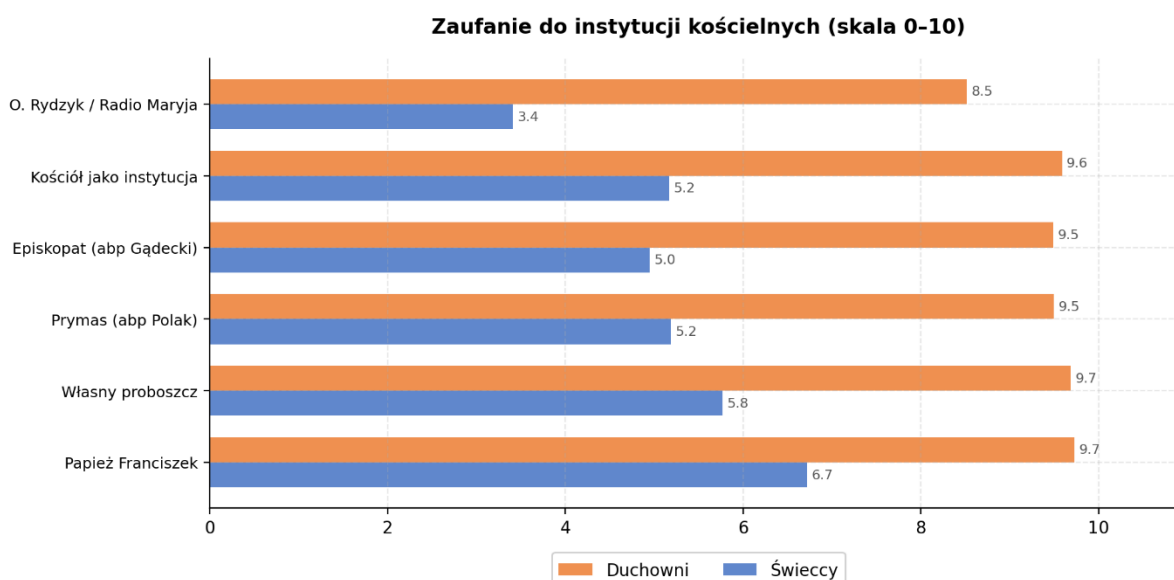
Badanie obejmowało zestaw pytań o wartości wg metodologii Schwartz (skala od 1 (wartość w ogóle nie jest bliska respondentowi) do 6 (wartość bardzo bliska respondentowi)). Obie grupy wysoko cenią **równe traktowanie ludzi** (świeccy: 4,7, duchowni: 5,2), **lojalność wobec przyjaciół** (4,7 vs 5,2), **pomoc innym** (4,5 vs 5,4) i **troskę o środowisko** (4,6 vs 5,2). Duchowni stawiają te wartości wyżej, co wynika z natury powołania - ale kierunek jest wspólny. Wolność i niezależność cenione są przez obie grupy niemal identycznie (4,7 vs 4,6), podobnie jak kreatywność (4,0 u obu grup).

II. Dwa światy - przepaść percepcji

Mimo wspólnych wartości, duchowni i świeccy doświadczają Kościoła z zupełnie różnych perspektyw. Przepaść dotyczy przede wszystkim percepcji hierarchii, nie zaś zwykłych księży.

Zaufanie - im wyżej w hierarchii, tym większa rozbieżność

Respondentów pytano o poziom zaufania do instytucji w skali 0 (brak zaufania) – 10 (pełne zaufanie). Wyniki układają się w wyraźną hierarchię: im bliżej człowieka, tym mniejsza rozbieżność; im dalej, w stronę instytucji centralnych, tym większa przepaść.

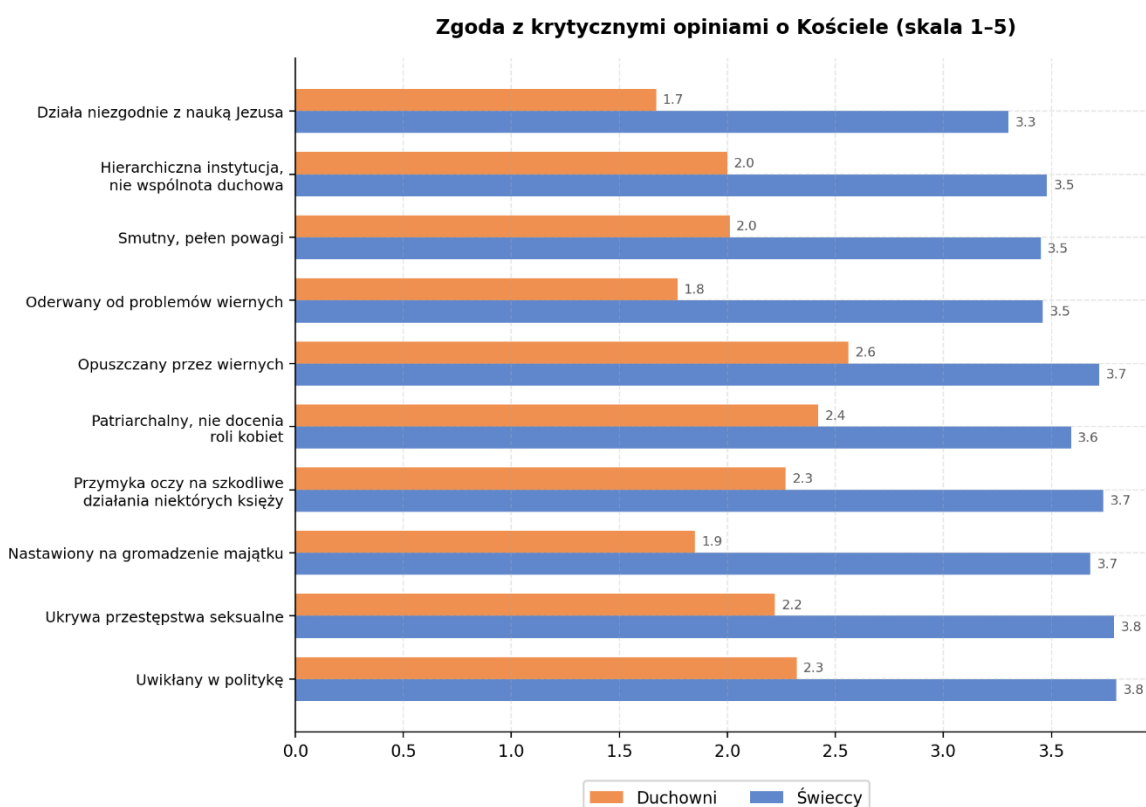
Pośród różnych osób i grup w kościele krajowym i lokalnym świeccy ufają własnemu proboszczowi (5,7/10), ufają zatem konkretnemu człowiekowi bardziej niż strukturze. Kościół jako instytucja uzyskuje tylko 5,2. Papież Franciszek (6,7 u świeckich) stanowi jedną z niewielu postaci kościelnych, która zachowuje wyraźne zaufanie po obu stronach.

Przepaść co do zaufania pogłębia się na poziomie hierarchii. Episkopat (przewodniczący w okresie badania – abp Gądecki: 5,0 u świeckich vs 9,5 u duchownych), Prymas (5,2 vs 9,5), Kościół jako instytucja (5,2 vs 9,6). Najgłębsza rozbieżność dotyczy o. Rydzyka i Radia Maryja: 3,4 u świeckich (najniższa ocena w tej grupie) wobec 8,5 u duchownych.

Warto odnotować, że duchowni wykazują wyższy poziom zaufania również do instytucji świeckich – parlamentu (4,3 u świeckich, 7,5 u duchownych), policji (5,1 vs 8,1) i systemu prawnego (4,8 vs 7,8). Można to interpretować jako ogólną orientację duchowieństwa ku porządkowi instytucjonalnemu.

Krytyka Kościoła – głosy, których duchowni nie słyszą

Respondentów z obu grup pytano o stopień zgody z krytycznymi opiniami na temat Kościoła (skala od 1 („zupełnie się nie zgadzam”) do 5 („całkowicie się zgadzam”). Wyniki pokazują konsekwentną i głęboką rozbieżność:

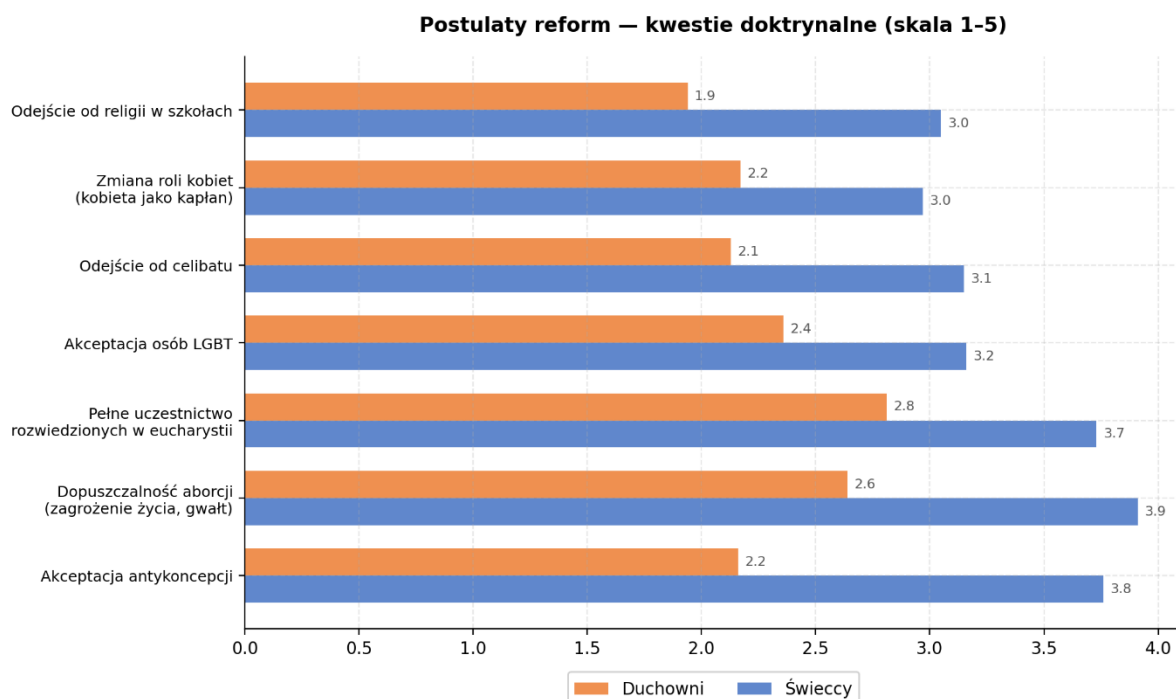
Świeccy oceniają krytyczne twierdzenia na poziomie 3,3–3,8, czyli częściowo się z nimi zgadzają. Duchowni konsekwentnie je odrzucają, ze średnimi w przedziale 1,7–2,6. Kluczowy wyjątek: „opuszczany przez wiernych” - tu duchowni dają 2,6 (najwyższy wynik wśród zarzutów). Pustoszące ławki to jedyny zarzut, którego duchowni doświadczają na własne oczy w codziennej praktyce duszpasterskiej.

Ciekawy jest też wynik dotyczący patriarchalności (2,4 u duchownych – drugi najwyższy wynik). Część duchowieństwa sama dostrzega ten problem.

Różnica percepcji wynika z różnicy doświadczenia. Ksiądz żyje w środowisku, w którym wszyscy wokół ufają Kościołowi. Świecki żyje w środowisku, w którym to zaufanie kruszy się z każdym kolejnym skandalem. Obie perspektywy są subiektywnie prawdziwe - i właśnie dlatego dialog jest tak trudny.

III. Co dzieli - doktryna jako linia podziału

Podział między duchownymi a świeckimi nie biegnie wzdłuż jednej osi. W kwestiach działania i praktyki – język Ewangelii, rozliczenie pedofilii, kontakt z wiernymi, media cyfrowe, wspólnoty modlitewne – jak wskazano wcześniej, panuje daleko idące porozumienie. Przepaść otwiera się tam, gdzie wchodzą w grę kwestie doktrynalne: nauczanie Kościoła w sprawach obyczajowych, struktura sakramentalna i organizacja instytucjonalna.

Największa rozbieżność dotyczy akceptacji antykoncepcji (3,8 u świeckich vs 2,2 u duchownych - różnica 1,6 punktu na skali pięciostopniowej). Dopuszczalność aborcji w sytuacjach zagrożenia życia i gwałtu: 3,9 vs 2,6 . Pełne uczestnictwo osób rozwiedzionych w eucharystii: 3,7 vs 2,8. Akceptacja osób LGBT: 3,2 vs 2,4. Celibat: 3,2 vs 2,1.

Z perspektywy duchownych jest to obrona tego, co zostało im powierzone: nauczania Kościoła, które uważają za niezmiennie. Z perspektywy świeckich - bariera, która pogłębia dystans między ich życiem a instytucją, do której formalnie należą.

Religia w szkole - błąd systemowy?

Osobną uwagę zasługuje kwestia nauczania religii w szkołach. Duchowni wykazują najniższe poparcie dla odejścia z religii ze szkół (2,0 - zdecydowanie bronią obecności). Świeccy: 3,1 (ambiwalencja). Badania jakościowe rzucają na tę kwestię ostre światło: religia w szkole stała się w oczach wielu respondentów przedmiotem „do zaliczenia”, pozbawionym sacrum.

Katecheci bez charyzmy, treści oderwane od życia, atmosfera obowiązku zamiast duchowego przeżycia. Zamiast przyciągać do Kościoła, religia w szkole – paradoksalnie – laicyzuje.

IV. Kim jesteśmy – portret osobowościowy i światopoglądowy

Segmentacja świeckich – Sinus-Meta-Milieus

W ramach badania zastosowano dwie metody segmentacji. Pierwsza to Sinus-Meta-Milieus, opracowaną przez niemiecki Sinus-Institut z Heidelbergu, stosowaną w kilkudziesięciu krajach świata. Metoda grupuje ludzi według fundamentalnych wartości, stylu życia i wzorów myślenia, umieszczając ich na przecięciu dwóch osi: statusu społecznego (niski, średni, wyższy) oraz orientacji wartości (tradycja vs. unowocześnienie).

W polskim społeczeństwie wyodrębniono dziewięć segmentów. Ich rozkład w próbie (dane nieważone) przedstawia się następująco:

Nowoczesny mainstream (16,0%) - segment największy. Ludzie, dla których ważna jest rodzina, harmonia, wygoda i bezpieczeństwo materialne. Bronią się przed nadmiernymi zmianami społecznymi, ale bez silnego przywiązania do tradycji. To „cichy środek” polskiego społeczeństwa.

Tradycjoniści (13,6%) - dążący do bezpieczeństwa i zachowania status quo. Hołdują wartościom takim jak poświęcenie, obowiązek, porządek. Cechuje ich skromność i przyziemność. To biegun konserwatywny o niskim do średniego statusie społecznym.

Poszukujący wrażeń (12,6%) - przede wszystkim młodzi, żyjący dniem dzisiejszym, niekonwencjonalni, spontaniczni. Silna potrzeba zabawy, akcji i rozrywki. Niezależni i zbuntowani wobec społecznych oczekiwań.

Elastyczni przewodnicy (11,8%) - pragmatycy przywiązani do rodziny i przyjaciół. Lojalni, zdolni do adaptacji, zorientowani na cel. Szukają bezpieczeństwa i stabilności.

Ludzie sukcesu (10,2%) - nastawieni na samostanowienie i elastyczność. Łączą ciężką pracę z luksusowym stylem życia. Fascynacja multimediami i intensywnymi przeżyciami.

Konsumenci-materialiści (9,6%) - segment o najniższym statusie społecznym i materialnym. Wykorzenieni, często w niekorzystnej sytuacji, w prekariacie. Walczą o przetrwanie i podniesienie poziomu konsumpcji.

Ustabilizowani (9,0%) - konserwatywna moralność i modele życia, ale z wartościami humanistycznymi. Zainteresowani sztuką i kulturą, gotowi brać odpowiedzialność za społeczność. Wyższy status społeczny.

Inteligencja (8,8%) - liberalni, pluralistyczni, szukający autentyczności, samorealizacji i rozwoju osobistego. Silne zainteresowania kulturalne i intelektualne. Orientacja niematerialna.

Kosmopolityczna awangarda (6,8%) - segment najmniejszy. Nonkonformizm, kreatywność, indywidualizm. Mobilni, cyfrowo niezależni, bez sztywnych wzorców.

Co wynika z segmentacji Sinus

Segmentacja psychograficzna pokazuje, że polskie społeczeństwo jest głęboko zróżnicowane pod względem wartości i stylu życia. Tradycjoniści i Nowoczesny mainstream - łącznie niemal 30% populacji - stanowią naturalną bazę Kościoła katolickiego: są przywiązani do porządku, tradycji rodzinnej i stabilności. Jednak nawet w ich przypadku religijność ma charakter raczej „letni” niż żarliwy.

Na przeciwległym biegunie Poszukujący wrażeń, Kosmopolityczna awangarda i Ludzie sukcesu (łącznie ok. 30%) żyją w świecie wartości, w którym Kościół w obecnej formie po prostu nie istnieje. Dla tych segmentów religia to co najwyżej wspomnienie z dzieciństwa, nie aktywna siła kształtująca życie.

Segment Inteligencji (8,8%) ma szczególne znaczenie: to ludzie szukający autentyczności i głębi, ale niekoniecznie w ramach instytucji. Ich ewentualne zaangażowanie mogłoby być cennym zasobem dla Kościoła - pod warunkiem zmiany języka i formy komunikacji.

Segmentacja autorska

Oprócz segmentacji psychograficznej, badacze wyodrębnili pięć autorskich segmentów behawioralnych, opisujących relację Polaków z Kościołem katolickim. Rozkład w próbie nieważonej: Opoka 39,7% (po ważeniu 44%), Wiszący na skale 26,0% (po ważeniu 24%), Daleko od Kościoła 20,0% (po ważeniu 19%), Swoją drogą 8,6% (po ważeniu 8%), Złamane serca 5,6% (po ważeniu 5%).

OPOKA (44% populacji ważonej, ok. 13,6 mln osób)

Nadreprezentacja kobiet i osób po 65. roku życia (47% segmentu vs 27% w populacji). Mieszkańcy wsi (52%), region wschodni. Częściej wykształcenie podstawowe i zawodowe, emeryci/renciści, niska samoocena finansowa.

To fundament obecnego Kościoła katolickiego w Polsce. 98% uważa się za wyznawców religii. 61% deklaruje się jako osoby religijne (vs 34% w populacji). 80% uczestniczy we mszy raz w tygodniu lub częściej (vs 37% w populacji). 53% modli się codziennie. Religijność w ich życiu

raczej wzrosła (20%) lub nie zmieniła się (56%). Wychowani w bardzo religijnych domach, z silnym wzorcem dziadków i rodziców.

Opoka wykazuje najwyższe zaufanie do Kościoła i jego instytucji (7,3/10 ogółem, proboszcz 7,6/10, papież 8,2/10), ale też najwyższe zaufanie do instytucji świeckich (parlament 5,7/10, policja 6,4/10). Nawet tu zaufanie do Rydzyka (5,3/10) jest umiarkowane.

Wady Kościoła dostrzegają, ale w znacznie mniejszym stopniu niż inne segmenty - najczęściej wskazują odpływ wiernych (47%), uwikłanie w politykę (46%) i ukrywanie przestępstw seksualnych (46%). Postulaty reform: na czele język Ewangelii (79%), dialog z wiernymi (76%), procedury zgłaszania pedofilii (76%), rozliczenie pedofilii (74%).

Politycznie zdecydowani wyborcy PiS. Nacjonalizm, konserwatyizm, socjalizm. Przeciw aborcji, in vitro, LGBT. Rzadko korzystają z internetu. Media: TVP.pl, Nasz Dziennik.

Kluczowy wniosek: Opoka jest fundamentem - ale fundamentem starzejącym się. Niemal połowa tego segmentu ma ponad 65 lat. W trzech najmłodszych segmentach psychograficznych nie ma potencjału do „zasilenia” Opoki, gdy obecni członkowie odejdą.

MAINSTREAM / WISZĄCY NA SKALE (24%, ok. 7,5 mln osób)

Nieznaczna nadreprezentacja mężczyzn, wiek 35–54 lata, miasta średniej wielkości, wykształcenie średnie lub wyższe, pracujący. Średnia sytuacja finansowa.

Jeszcze wierzą - 95% uważa się za wyznawców - ale religijność jest „letnia”: 79% to osoby „raczej religijne” lub „raczej niereligijne”. Zaledwie 5% uczestniczy we mszy raz w tygodniu (vs 37% w populacji). Modlą się raz w miesiącu lub przy okazji świąt. Religijność zmalała u 27%. Powody: zmiana priorytetów, kariera, ale też zgorzenie postępowaniem duchownych i wstyd.

Zaufanie do Kościoła średnie (4,5/10). Papież 6,5/10, proboszcz 5,3/10, Rydzyk 2,9/10. Mają swoje sposoby komunikacji z Bogiem bez Kościoła. Sens życiu nadają sobie sami.

Wady Kościoła widzą wyraźnie: przymykanie oczu na szkodliwe działania księży (75%), uwikłanie w politykę (74%), ukrywanie przestępstw (73%). Postulaty: rozliczenie pedofilii (89%), dialog (88%), jasne procedury (88%).

Politycznie: częściej KO, liberalizm, pro-UE, pro-LGBT. Korzystają z internetu, social media jak w populacji.

Kluczowy wniosek: To segment kluczowy dla przyszłości Kościoła. Jeszcze nie odszedł, ale trwa z przyzwyczajenia i ze względu na sakramenty. Dysonans między wiarą a stosunkiem do instytucji narasta. Jeśli Kościół zmieni sposób komunikacji - może ich zatrzymać. Jeśli nie - odejdą cicho.

WIERZĄCY ROZCZAROWANI / ZŁAMANE SERCA (5%, ok. 1,7 mln osób)

Nadrepresntacja kobiet, wiek 45–64 lata, częściej mieszkańcy miast, dobra sytuacja finansowa.

Segment o niezwykłym profilu: to ludzie głęboko wierzący - wszyscy modlą się przynajmniej raz w tygodniu, istotnie częściej wierzą w życie po śmierci, zmartwychwstanie, niebo, piekło i czyściec. Bóg jest w ich życiu bardzo ważny. Ale odeszli z Kościoła instytucjonalnego z powodu konkretnych zranień.

Główny powód spadku religijności: nieprzyjemny kontakt z księdzem przy pogrzebie, a także poczucie zgorszenia. Zaufanie do KK średnie (4,4/10), ale do Rydzyka najniższe w całym badaniu (1,8/10). Przew. Episkopatu: 3,3/10.

Postulaty: apolityczność (91%), język Ewangelii (91%), zawieszanie księży (92%), rozliczenie pedofilii (89%). To segment najbardziej radykalny w postulatach reform ewangeliczno-duszpasterskich.

Politycznie: wyborcy Hołowni, bardzo dużo niezdecydowanych. Liberalizm, feminizm.

Kluczowy wniosek: Złamane serca to segment, który mógłby wrócić do Kościoła - gdyby ten podjął konkretne działania naprawcze. Ich wiara jest żywa; zraniona jest relacja z instytucją. To najpilniejszy adresat duszpasterstwa.

MŁODZI ATEIŚCI / SWOJĄ DROGĄ (8%, ok. 2,5 mln osób)

Znaczna nadrepresntacja mężczyzn, wiek 18–44 lata (65% segmentu), mieszkańcy miast. Wykształcenie wyższe, specjaliści. Single lub wolne związki. Wysoka samoocena finansowa.

39% to zdecydowani ateści (vs 3% w populacji). 14% dokonało apostazji, 22% planuje. 56% nigdy nie uczestniczy w nabożeństwach, 53% nigdy się nie modli. Religijność zdecydowanie zmalała (42%). Powody: niski poziom nauczania religii w szkole, wyprowadzenie się z domu, wykształcenie - ale przede wszystkim wstyd i zgorszenie.

Najniższe zaufanie do wszystkich instytucji - zarówno kościelnych (KK 2,1/10, Rydzyk 0,9/10), jak i świeckich (parlament 2,3/10). To segment, który odrzucił nie tylko Kościół, ale w dużej mierze instytucjonalność jako taką.

Politycznie: częściej Lewica i Hołownia. Pro LGBT, antykoncepcja, aborcja, różnorodność kulturowa.

Kluczowy wniosek: Dla tego segmentu Kościół jest zamkniętym rozdziałem. Ewangelizacja w tradycyjnym sensie nie ma tu adresata - ale potrzeba sensu i duchowości nie znikła, przybiera jedynie formy pozainstytucjonalne.

DALEKO OD KOŚCIOŁA (19%, ok. 5,9 mln osób)

Nadreprezentacja mężczyzn, młodzi (ponad połowa do 45 r.ż.), częściej duże miasta. Wykształcenie średnie.

60% uważa się za wyznawców (vs 85% w populacji), ale 66% to osoby niereligijne lub raczej niereligijne. Zaledwie 3% na mszy raz w tygodniu. 38% nigdy się nie modli. Religijność zdecydowanie zmalała (40%). Powody: przede wszystkim zgorzenie postępowaniem duchowieństwa.

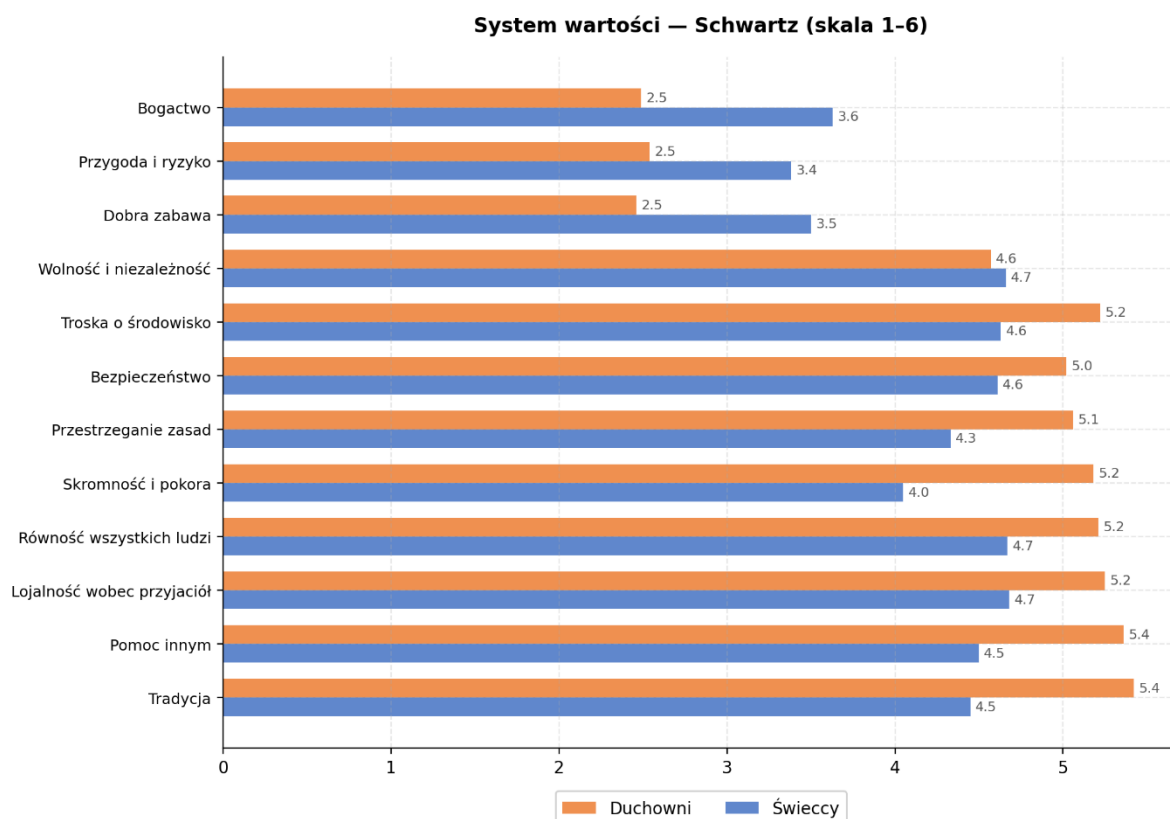
Zaufanie do KK niskie (2,7/10), do o. Rydzyka – 1,2/10. Kościół po prostu przestał być adresatem ich potrzeb - bez agresji, bez buntu, po prostu zniknął z ich mapy.

Postulaty reform wyrażają z pozycji zewnętrznej: procedury (91%), rozliczenie pedofilii (90%), aborcja (89%), apolityczność (88%).

Kluczowy wniosek: To segment oddalonego milczenia. Ludzie, dla których religia to wspomnienie z dzieciństwa. Kościół ich nie stracił w wyniku konfliktu - po prostu przestał istnieć w ich codzienności.

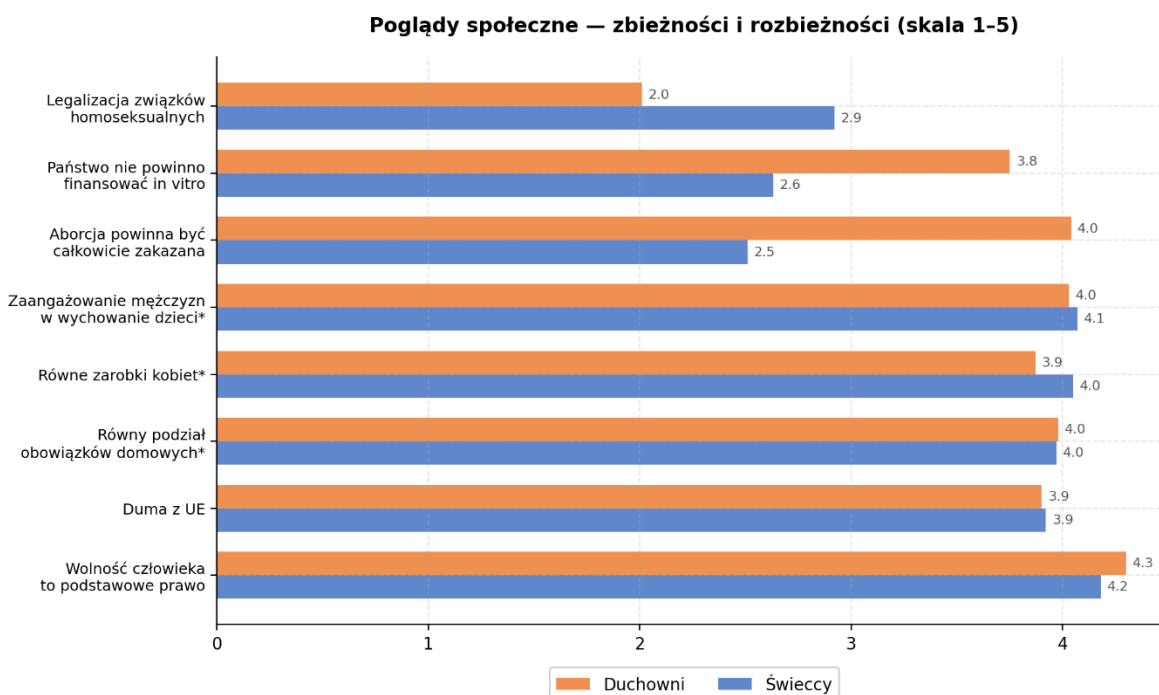
Porównanie duchownych i świeckich

Duchowni i świeccy różnią się nie tylko poglądami na Kościół. Różnią się profilem osobowościowym, podejściem do ryzyka, zmian i stabilności. Jednocześnie w wielu wymiarach społecznych są bliżej siebie, niż sugeruje debata publiczna.

Duchowni silniej identyfikują się z wartościami prospołecznymi i ascetycznymi: tradycja (5,4 vs 4,5), pomoc innym (5,4 vs 4,5), skromność i pokora (5,2 vs 4,1), przestrzeganie zasad (5,1 vs 4,3). Świeccy wyżej cenią zabawę (3,5 vs 2,5), przygodę (3,4 vs 2,5) i bogactwo (3,6 vs 2,5) - ale i u nich te wartości nie dominują, plasując się poniżej środka skali.

Wspólne wartości łączą obie grupy: równość, lojalność, wolność, troska o środowisko. To baza, na której można budować porozumienie - bo fundament aksjologiczny jest zbieżny.

Duchowni i świeccy są zgodni co do wolności człowieka jako podstawowego prawa (4,2 vs 4,3), dumy z członkostwa w Unii Europejskiej (3,9 vs 3,9) i kwestii równości płci w życiu codziennym. Rozbieżność pojawia się wyłącznie tam, gdzie wchodzi w grę doktryna Kościoła: aborcja (2,5 vs 4,04 - największa przepaść w całym badaniu), in vitro (2,6 vs 3,8) i legalizacja związków homoseksualnych (2,9 vs 2,0).

Warto też odnotować ocenę sytuacji w Polsce (badanie z 2022 roku, rządu PiS): 35% świeckich uważało, że sytuacja się poprawiła, wobec 49% duchownych. To wskazuje na wyraźnie odmienny kontekst polityczny, w którym funkcjonują obie grupy.

V. Demografia a postawy – jak wiek i płeć kształtują stosunek świeckich do Kościoła

Raport porównawczy świeccy-duchowni ujawnia przepaść między dwiema grupami. Równie ważne jest jednak pytanie, co dzieli samych świeckich. Analiza wg cech demograficznych pokazuje, że wiek jest zdecydowanie najsilniejszym predyktorem postaw wobec Kościoła - silniejszym niż płeć, a w wielu wymiarach silniejszym niż wielkość miejscowości. Płeć różnicuje postawy w sposób istotny, ale bardziej subtelny - i wbrew intuicji, to kobiety pozostają bliżej Kościoła.

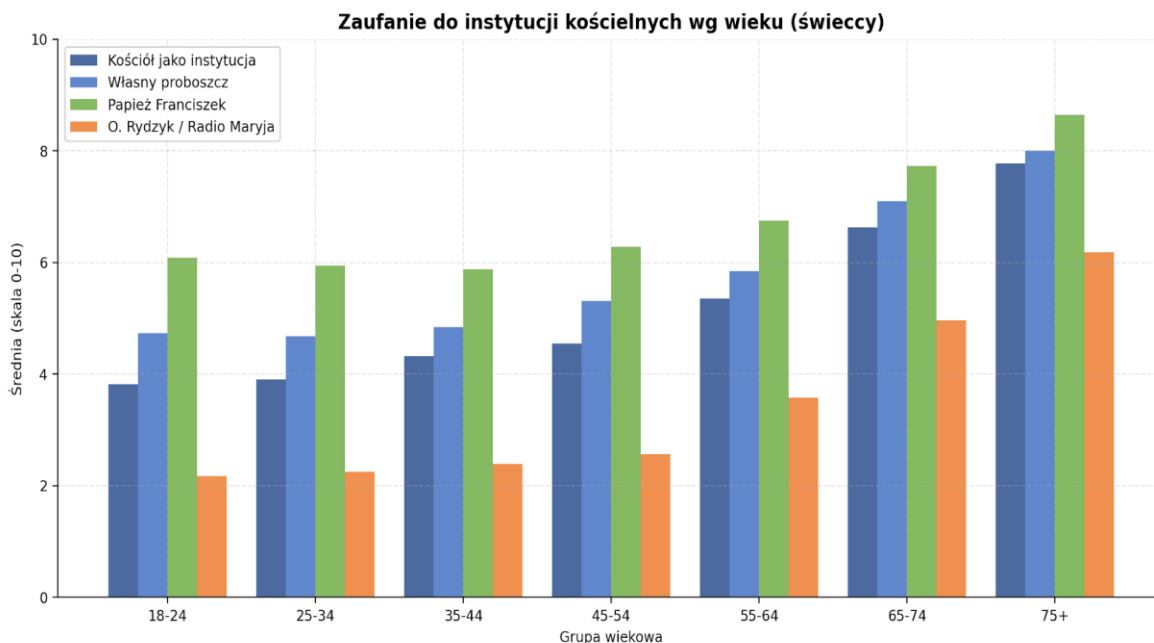
Wiek - najsilniejszy podział

Zaufanie – różnice pokoleniowe

Zaufanie do Kościoła katolickiego jako instytucji (w skali od 0 (brak zaufania) do 10 (pełne zaufanie)) rośnie liniowo z wiekiem: od 3,8 wśród 18–24-latków do 7,8 wśród osób 75+. Różnica wynosi niemal 4 punkty na skali 10-stopniowej - to przepaść porównywalna z tą między świeckimi a duchownymi (5,2 vs 9,6). Innymi słowy: najstarsi świeccy są w swoim zaufaniu bliżej duchownych niż bliżej młodych świeckich.

Te same różnice widoczne są dla wszystkich instytucji kościelnych: proboszcz (4,7 u 18–24-latków → 8,0 u 75+), papież (6,1 → 8,7), prymas (4,0 → 7,6), episkopat (3,6 → 7,4). Wyjątkiem jest o. Rydzyk i Radio Maryja - tu różnica jest jeszcze większa: od 2,2 wśród najmłodszych do 6,2 wśród najstarszych.

Co istotne, gradient dotyczy także instytucji świeckich - parlament (3,3 → 6,4), policja (4,3 → 6,8) - co sugeruje, że mamy do czynienia nie tyle z kryzysem zaufania do Kościoła, co z ogólnym kryzysem zaufania instytucjonalnego wśród młodszych pokoleń. Kościół jest częścią szerszego trendu, choć dotkniętą nim szczególnie mocno.

Krytyka Kościoła: młodzi widzą ostrzej

Zgoda z krytycznymi opiniami o Kościele (w skali od 1 („zupełnie się nie zgadzam”) do 5 („całkowicie się zgadzam”)) maleje liniowo z wiekiem.

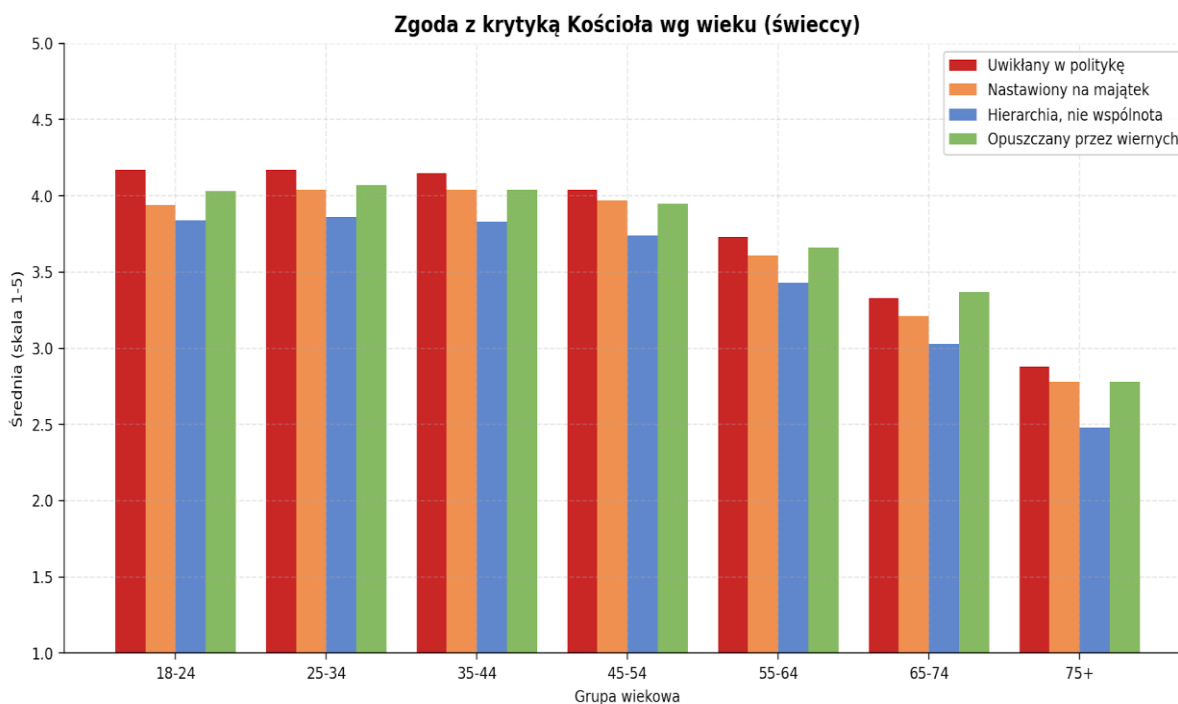
Twierdzenie „Kościół jest uwikłany w politykę”: średnia zgodność– 4,2 wśród 18–34-latków vs 2,9 wśród 75+.

„Kościół jest nastawiony na gromadzenie majątku”: 4,0 vs 2,8.

„Kościół to przede wszystkim hierarchiczna instytucja, nie wspólnota”: 3,8 vs 2,5.

„Kościół jest opuszczany przez wiernych”: 4,0 vs 2,8.

Młodzi nie tylko silniej krytykują - robią to w sposób bardziej jednolity. W grupach 18–34 lat różnice zdań są niższe niż w grupach starszych. Starsza generacja jest bardziej wewnętrznie zróżnicowana: są w niej zarówno osoby głęboko zaangażowane, jak i sceptyczne.

Poglądy bioetyczne: dwa pokolenia, dwa światy

Największe różnice pokoleniowe dotyczą **zgodności poglądów z twierdzeniami dotyczącymi kwestii bioetycznych (w skali od 1 („zupełnie się nie zgadzam”) do 5 („całkowicie się zgadzam”))**.

„Aborcja powinna być całkowicie zakazana”: 2,0 u 18–24-latków (zdecydowany sprzeciw wobec zakazu) vs 3,3 u osób w wieku 75+ (umiarkowane poparcie dla zakazu).

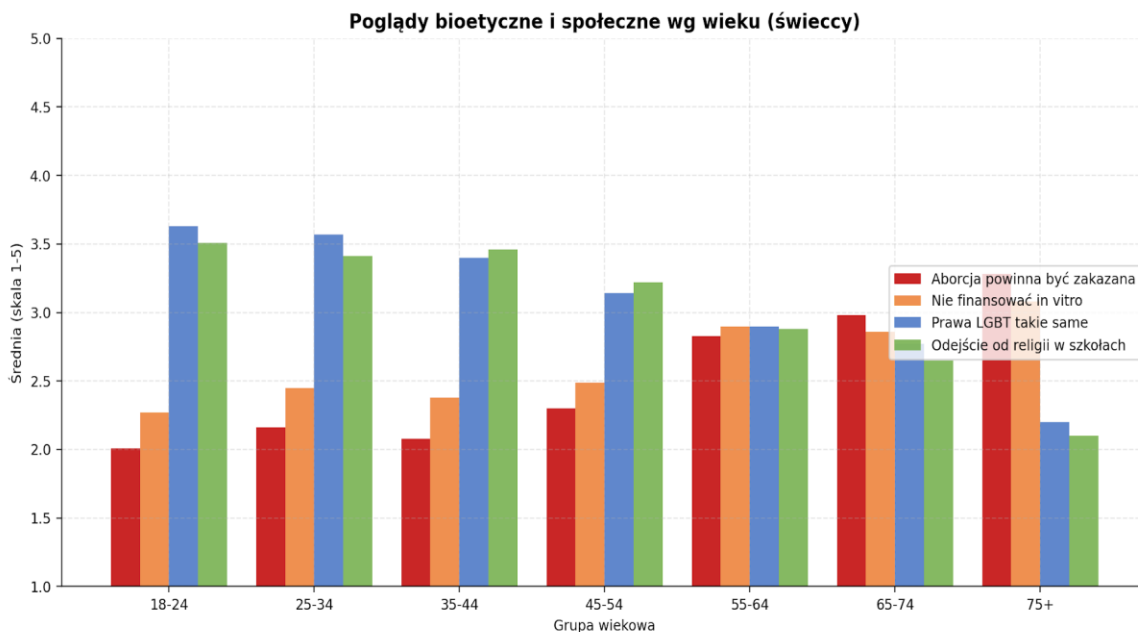
Równe prawa osób LGBT: 3,6 vs 2,2.

„Państwo nie powinno finansować in vitro”: 2,3 vs 3,1.

Poparcie dla odejścia od religii w szkołach: 3,5 vs 2,1.

Dane te mają fundamentalne znaczenie strategiczne. Kościół, który stawia kwestie bioetyczne (aborcja, in vitro, LGBT) w centrum swojego przekazu, traci komunikację z pokoleniami poniżej 45. roku życia. Dla tych pokoleń stanowisko Kościoła w tych kwestiach jest nie tylko obce – jest jednym z powodów odchodzenia.

Jednocześnie warto odnotować, że nawet wśród najmłodszych poparcie dla zakazu aborcji (2,0) i odmowy finansowania in vitro (2,3) nie jest zerowe – dolna ćwiartka młodych stoi bliżej stanowiska Kościoła. To potwierdzenie sygnału o możliwym zwrocie konserwatywnym wśród części młodych mężczyzn, odnotowanym w badaniach jakościowych.

Religijność: wiek jako filtr

Różnice pokoleniowe dotyczące **zgodności poglądów z twierdzeniami dotyczącymi kwestii bioetycznych (w skali od 1 („zupełnie się nie zgadzam”) do 5 („całkowicie się zgadzam”))** są następujące:

Twierdzenie „Bóg jest w moim życiu bardzo ważny”: 3,3 u 18–24-latków vs 4,2 u 75+.

„W moim życiu przekonania religijne nie odgrywają żadnej roli”: 2,7 u 18–24 vs 2,0 u 75+.

„Mam swoje sposoby komunikowania się z Bogiem bez Kościoła”: stosunkowo podobnie (3,2 vs 3,5), co oznacza, że postawa „wiary bez przynależności” jest równie obecna w każdym pokoleniu.

Postulaty reform zachowują ponadgeneracyjną zbieżność w kwestiach fundamentalnych: rozliczenie pedofilii (4,5 w grupie 18–24 vs 3,9 w grupie 75+ – różnica mniejsza niż w innych wymiarach), język Ewangelii (4,3 vs 4,0), dialog (4,2 vs 3,9). Nawet najstarsi - segment najbliższy Opoce - popierają te postulaty na poziomie powyżej 3,9.

Płeć – subtelniejsza, ale istotna różnica

Kobiety nadal bliżej Kościoła

Wbrew intuicji wynikającej z debaty o patriarchalności Kościoła, to kobiety wykazują wyższe **zaufanie do niemal wszystkich instytucji kościelnych (skala od 0 do 10)**. Kościół jako

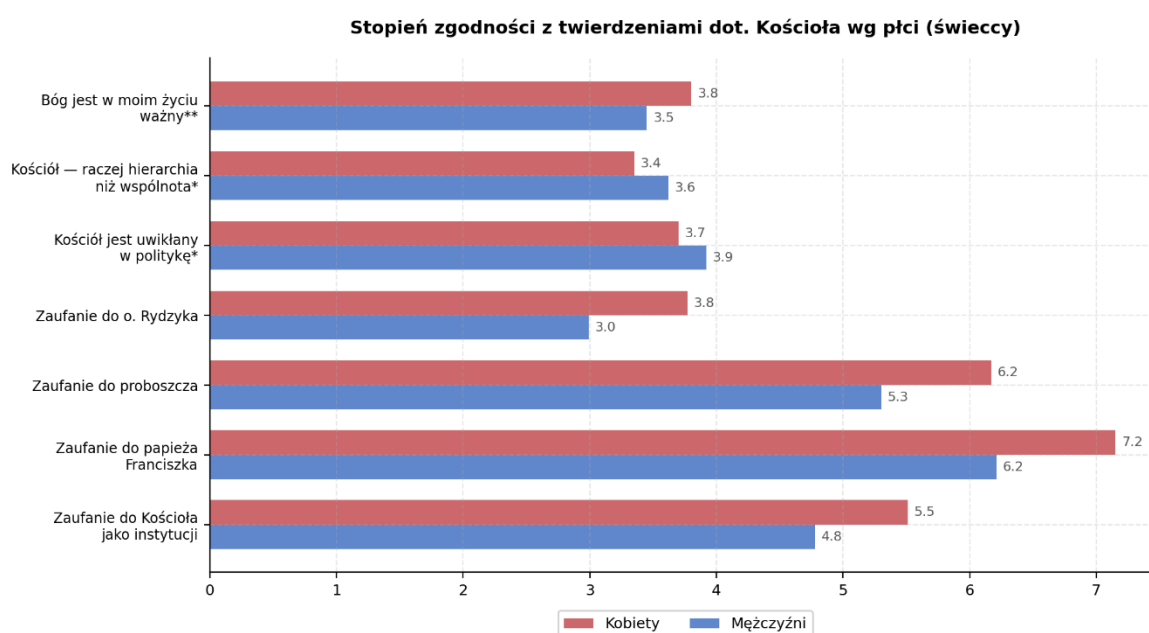
instytucja: kobiety 5,5, mężczyźni 4,8 (różnica istotna statystycznie). Papież: 7,2 vs 6,2. Proboszcz: 6,2 vs 5,3. Zakonnice: 6,0 vs 5,3. Nawet o. Rydzyk: 3,8 vs 3,0.

Kobiety też silniej deklarują **religijność (zgoda z twierdzeniami mierzona w skali od 1 do 5)**: „Bóg jest w moim życiu bardzo ważny” - 3,8 vs 3,5. „Istnieje jeden osobowy Bóg” - 3,8 vs 3,6. „Istnieje jakiś rodzaj ducha lub siły sprawczej” - 3,8 vs 3,6. Wszystkie te różnice są istotne statystycznie.

Mężczyźni bardziej krytyczni - ale inaczej niż mogłoby się wydawać

Mężczyźni **silniej zgadzają się z krytyką Kościoła**, częściej niż kobiety uważają, że jest „uwikłany w politykę” „nastawiony na majątek”, że jest głównie „hierarchiczną instytucją”. Postulaty reform są jednak niemal identyczne u obu płci – rozliczenie pedofilii, język Ewangelii, dialog z wiernymi.

To ważne: kobiety i mężczyźni chcą tego samego od Kościoła - różnią się poziomem zaufania i krytycyzmu, ale nie kierunkiem oczekiwań.

Poglądy społeczne: zbieżność płci w reformach

Kwestie bioetyczne i społeczne różnicują płcie w niewielkim stopniu: aborcja powinna być zakazana (**w skali od 1 do 5**) - K: 2,5, M: 2,5 (identycznie!). Prawa LGBT: K: 3,2, M: 3,2 (identycznie!). Antykoncepcja: K: 3,7, M: 3,8. Celibat: K: 3,1, M: 3,2. Zmiana roli kobiet (kobieta jako kapłan): K: 3,0, M: 3,0 (również identycznie).

To zaskakujące dane: w kwestiach, które dotyczą bezpośrednio kobiet (aborcja, rola kobiet w Kościele), kobiety i mężczyźni odpowiadają identycznie. Płeć nie jest linią podziału w debacie o reformie Kościoła – jest nią wiek.

Podsumowanie: wiek jako klucz

Dane demograficzne prowadzą do jednego zasadniczego wniosku: wiek jest najsilniejszym predyktorem postaw wobec Kościoła wśród świeckich Polaków. Różnica między 18-latkami a 75-latkami w zaufaniu do Kościoła (3,8 vs 7,8) jest porównywalna z różnicą między świeckimi a duchownymi. Płeć modyfikuje ten obraz - kobiety są bliżej Kościoła - ale nie zmienia jego zasadniczej struktury.

Implikacje strategiczne są jednoznaczne: Kościół, który mówi głównie do Opoki (kobiety 65+, wieś, tradycja), traci kontakt z pokoleniami, które będą kształtować polskie społeczeństwo przez następne dekady. Odnowa duszpasterska musi uwzględniać fakt, że młodzi Polacy - niezależnie od płci - żyją w innym świecie wartości niż najstarsza generacja. I co kluczowe: ich poglądy są mniej zróżnicowane, niż poglądy pokolenia ich rodziców.

VI. Księża pod presją

Zanim ocenimy duchownych, warto zrozumieć ich sytuację. Dane z realizacji badania mówią same za siebie: 75% zaproszonych księży odmówiło udziału. Nie przeprowadzono ani jednego wywiadu z zakonnicą. Kościół w Polsce stał się de facto monokulturą męską, co samo w sobie stanowi diagnozę.

Badania jakościowe odślaniają obraz duchowieństwa pod stałą presją. Każdy ksiądz musi się tłumaczyć przed parafianami z czynów, za które nie ponosi odpowiedzialności. Ksiądz w małej parafii, zajmujący się remontem dachu, religią w szkole, administracją i pogrzebami, pozbawiony czasu na modlitwę i duchowego wsparcia wspólnoty - nie ma zasobów, żeby reagować inaczej niż defensywnie.

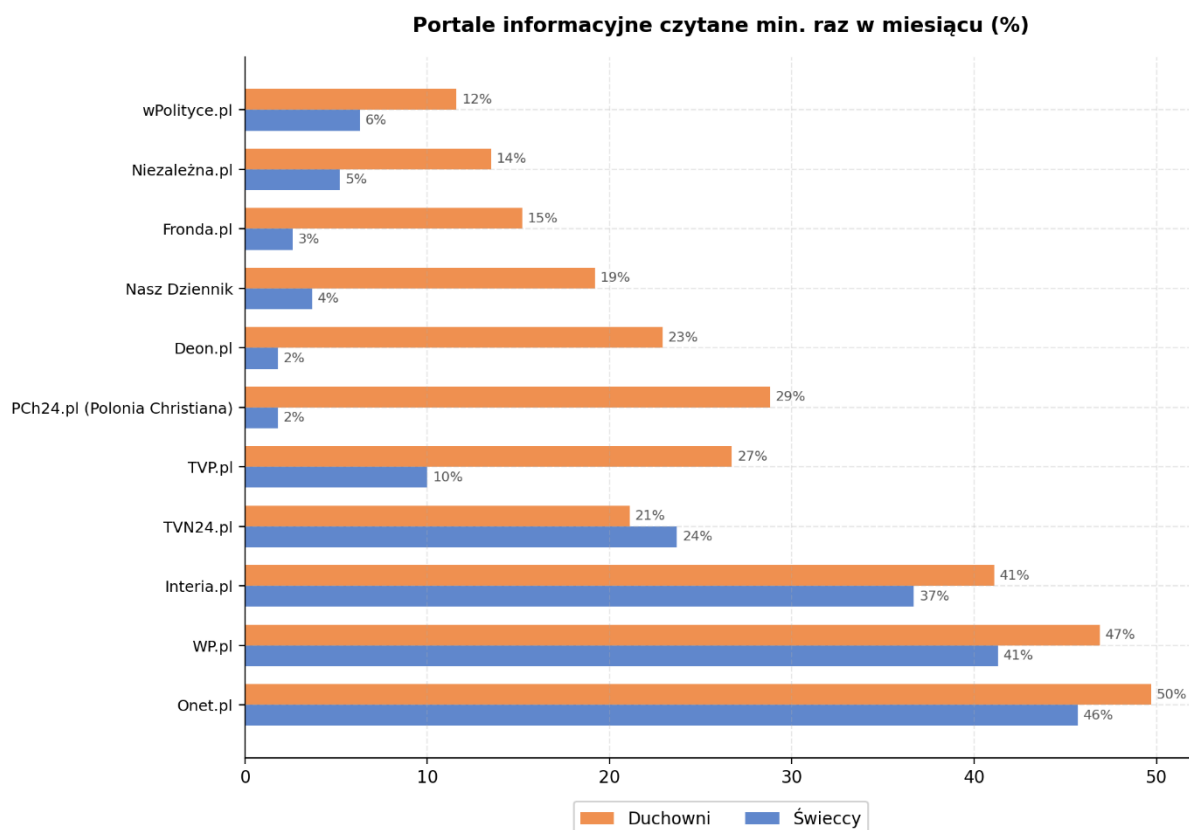
Dane ilościowe potwierdzają tę stabilność wewnętrzną: 82,7% duchownych deklaruje, że w ich życiu nie było wydarzeń, które osłabiłyby wiarę (wobec 52,5% świeckich). Religijność duchownych w ciągu ostatniej dekady wzrosła u 35,5% respondentów, a zmalała jedynie u 10,9%. Obraz jest lustrzanie odwrotny wobec świeckich, u których 38,7% deklaruje spadek religijności, a jedynie 9,5% wzrost.

Jednocześnie to, co wzmacnia wiarę duchownych, jest inne niż u świeckich. Dla księży na pierwszym miejscu jest osobiste doświadczenie kontaktu z Bogiem (34,7%) i bliski kontakt z osobą świadczącą wiarą (24,4%). Dla świeckich - wsparcie w kryzysie życiowym (14,8%), pojawienie się dzieci (14%) i choroba (13%). Duchowni budują wiarę na relacji z Bogiem; świeccy - na relacji z ludźmi i doświadczeniach granicznych.

Z kolei to, co osłabia wiarę świeckich, stanowi dla duchownych trudny do przetworzenia sygnał: zgorszenie postępowaniem duchownych (22,4%), wstyd za Kościół (19,9%), złe doświadczenie z księdzem przy pogrzebie (11,8%). To głosy, których wielu duchownych nie jest w stanie usłyszeć - bo odbiera je jako kolejny atak, nie jako wołanie o pomoc.

VII. Co czytamy - dwa światy informacyjne

Duchowni i świeccy korzystają z tych samych portali ogólnoinformacyjnych – Onet, Wirtualna Polska, Interia cieszą się zbliżoną popularnością w obu grupach. Różnica pojawia się w mediach niszowych, konfesyjnych i konserwatywnych.

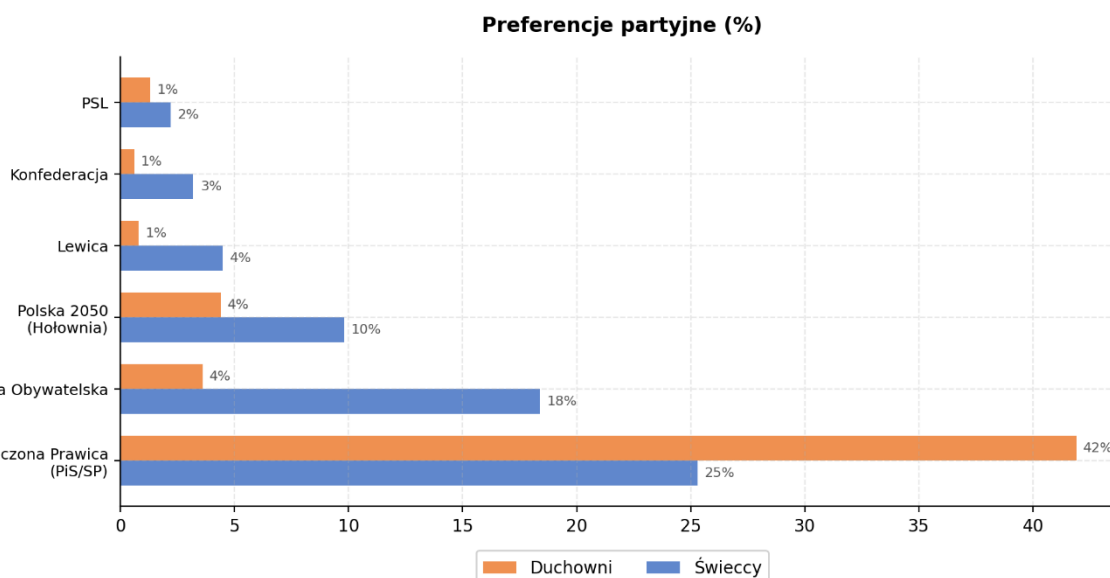

PCh24.pl (Polonia Christiana) czyta regularnie 28,8% duchownych i zaledwie 1,8% świeckich. Nasz Dziennik: 19,2% vs 3,7%. Fronda.pl: 15,2% vs 2,6%. Deon.pl (portal katolicki o bardziej otwartym profilu): 22,9% vs 1,8%. TVP.pl: 26,7% vs 10%. Z drugiej strony TVN24.pl czytany jest w podobnym stopniu przez obie grupy (ok. 23% vs ok. 21%).

Obraz, który się wyłania, potwierdza istnienie dwóch równoległych ekosystemów medialnych. Duchowni - oprócz mediów głównonurtowych - intensywnie konsumują media konserwatywne i konfesyjne, których świeccy praktycznie nie znają. To pogłębia efekt bańki: duchowni żyją w informacyjnym świecie, w którym Kościół jest atakowany z zewnątrz; świeccy - w świecie, w którym Kościół nie potrafi się zmienić. Obie narracje są częściowo prawdziwe, ale prowadzą do wzajemnego niezrozumienia.

VIII. Polityka

Duchowieństwo cechują wyraźnie odmienne preferencje polityczne. 41,9% duchownych deklaruje głosowanie na Zjednoczoną Prawicę (PiS/Solidarna Polska), wobec 25,3% świeckich. Koalicja Obywatelska jest niemal pięciokrotnie chętniej wybierana przez świeckich (18,4%) niż przez duchownych (3,6%). Lewica praktycznie nie istnieje w wyborach duchowieństwa (0,8% vs 4,5%).

Znamienny jest wynik Konfederacji: 0,6% wśród duchownych. Mimo radykalnie konserwatywnej retoryki tego ugrupowania, księża praktycznie go nie popierają. Konserwatyzm duchowieństwa ma charakter instytucjonalny i obyczajowy, a nie radykalnie ideologiczny.

Jednocześnie warto odnotować, że 21,5% duchownych odpowiedziało „nie wiem / trudno powiedzieć”, a 21,1% odmówiło odpowiedzi - łącznie ponad 42% nie ujawniło preferencji. To może wskazywać na dyskomfort wobec pytania o politykę, ale też na wewnętrzne rozdarcie.

IX. Nadzieja

Dane z badania mówią o kryzysie, ale nie o wyroku. Istnieją zasoby, na których można budować.

Zaufanie do proboszcza. Własny proboszcz cieszy się wśród świeckich najwyższym zaufaniem spośród wszystkich instytucji kościelnych (5,8 na 10). Zakonnice i zakonnicy (5,7) wyprzedzają episkopat. Ludzie ufają konkretnemu człowiekowi, nie strukturze. To wskazuje kierunek: odnowa Kościoła zaczyna się na dole, w parafii, w relacji.

Papież Franciszek pozostaje jedyną postacią kościelną z wyraźnym zaufaniem po obu stronach (6,7 u świeckich, 9,7 u duchownych). To pomost, który wciąż funkcjonuje.

Wspólne postulaty jako fundament dialogu. Obie strony chcą tego samego: języka Ewangelii, rozliczenia skandali, kontaktu z wiernymi, wspólnot modlitewnych. Zgoda w tych kwestiach to baza, na której da się budować - jeśli zostanie nazwana i uznana.

Złamane serca. Segmentacja behawioralna wyodrębniła grupę „Złamanych serc” (5% populacji): ludzi głęboko wierzących, często modlących się codziennie, którzy odeszli z Kościoła z powodu konkretnych zranień - rozdźwięku między naukami a postępowaniem kleru oraz wstydu za wypowiedzi hierarchów. Ten segment mógłby wrócić, gdyby Kościół podjął konkretne działania naprawcze.

Zagrożenie: Opoka się starzeje. Segment „Opoka” (44% wiernych) stanowi fundament obecnego Kościoła - to ludzie regularnie praktykujący, identyfikujący się z instytucją. Jednak niemal połowa tego segmentu ma ponad 65 lat. Większość to kobiety. Bez odnowy duszpasterskiej ten fundament będzie się kurczył z każdym rokiem - i nic go nie zastąpi, bo w trzech najmłodszych segmentach nie ma potencjału do przejścia do „Opoki”.

Szansa i ryzyko: zwrot konserwatywny wśród młodych. Badacze obserwują umacnianie się frakcji konserwatywnej nie tylko wśród najstarszych, ale też wśród najmłodszych - zwłaszcza mężczyzn. „Polonia Christiana” jako jedno z najczęściej czytanych mediów wśród młodych kapłanów to sygnał tego trendu. Jest w tym ryzyko: konserwatyzm kulturowy, niekoniecznie chrześcijański z ducha, raczej tożsamościowy. Ale jest też szansa: jeśli budzi zainteresowanie religią, stanowi punkt wyjścia do głębszego doświadczenia duchowego.

Potrzeba sacrum nie znikła. Dane z badania wskazują na coś, co autorzy wstępu formułują wprost: ludzie nie przestali szukać Boga. Przestali Go szukać w Kościele. Szukają w sieci, w małych grupach, w osobistej modlitwie. Popularność parafii zakonnych - np. dominikanów - dowodzi, że inna forma duszpasterstwa, oparta na odnowie liturgicznej, estetyce i głębszym doświadczeniu duchowym, potrafi przyciągać.

Załącznik 1: Nota metodologiczna

Próba świeckich

Badanie ilościowe objęło 2000 dorosłych Polaków (18+). Dane były zbierane techniką CAPI (wywiad bezpośredni wspomagany komputerowo) na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej.

W próbie nieważonej kobiety stanowiły 52,4% respondentów (N=1048), mężczyźni 47,6% (N=952). Rozkład wiekowy był stosunkowo równomierny: osoby w wieku 35–44 lata stanowiły 20,0%, osoby 25–34 lata - 16,8%, 55–64 lata - 16,0%, 45–54 lata - 15,8%, 65–74 lata - 14,0%, najmłodsza grupa 18–24 lata - 9,0%, a najstarsza (75+) - 8,5%.

Pod względem miejsca zamieszkania dominowała wieś (40,2%), następnie miasta powyżej 200 tys. mieszkańców (19,0%), miasta do 20 tys. (13,3%), miasta 20–50 tys. (11,0%), miasta 50–100 tys. (8,2%) i miasta 100–200 tys. (8,4%). Struktura ta w przybliżeniu odpowiada rozkładowi ogólnopolskiemu.

Wykształcenie: największą grupę stanowiły osoby ze średnim wykształceniem ogólnokształcącym lub zawodowym (41,8%), następnie z zasadniczym zawodowym (23,4%), wyższym magisterskim (15,2%), licencjackim (6,7%), podstawowym (6,3%) i pomaturalnym (5,2%).

Sytuacja zawodowa: 63,4% respondentów pracowało na stałe, 26,2% stanowili emeryci i renciści, 4,5% to studenci, 3,0% pracowało dorywczo. Stan cywilny: 60,6% żonatych/zamężnych, 16,8% kawalerów i panien, 9,2% w wolnych związkach, 8,2% wdów i wdowców, 4,2% rozwiedzionych.

Dochody: najczęściej wskazywany przedział to 3501–5000 zł netto miesięcznie na gospodarstwo (12,0%), ale aż 37,0% odmówiło odpowiedzi na to pytanie. 52,0% respondentów deklaroowało, że żyje oszczędnie i dzięki temu wystarcza na wszystko, 24,2% - że wystarcza na wszystko bez specjalnych wyrzeczeń.

Próba duchownych

Próba duchownych objęła 475 księży i zakonników (booster). Nie uwzględniono zakonnicy - mimo prób, nie udało się przeprowadzić ani jednego wywiadu z zakonnicy. Próba ta nie była ważona.

Struktura funkcyjna: 65,3% stanowili księża diecezjalni parafialni, 19,4% księża zakonnicy, 15,4% księża diecezjalni nieparafialni. Wśród funkcji najczęstszą był wikariusz (48,4%), następnie proboszcz (14,5%), brat zakonny (9,3%), kapelan (1,7%) i dziekan (1,5%).

Struktura wiekowa: duchowieństwo jest wyraźnie starsze niż populacja świeckich. Załedwie 11,8% badanych duchownych miało poniżej 35 lat (wobec 25,8% świeckich w grupie 18–34). Najliczniejszą grupę stanowili księża w wieku 45–54 lata (29,9%), następnie 35–44 lata (27,4%), 55–64 lata (24,2%). Osoby 65+ stanowiły jedynie 6,7%.

Miejsce zamieszkania: duchowni są znacznie bardziej zurbanizowani niż świeccy. 35,8% mieszkało w miastach powyżej 200 tys. (wobec 19,0% świeckich), a załedwie 13,5% na wsi (wobec 40,2% świeckich). To istotna różnica - Kościół instytucjonalny koncentruje się w miastach, podczas gdy jego tradycyjny „elektorat” zamieszkuje przede wszystkim wieś.

Wagi

Dane z próby świeckich zostały poddane procedurze ważenia w celu dopasowania do struktury populacji polskiej. Wagi nakładano na pięć zmiennych metryczkowych: płeć, wiek, wykształcenie, wielkość miejscowości zamieszkania i województwo. Po ważeniu rozkłady tych zmiennych odpowiadają danym GUS. Wszystkie wyniki merytoryczne prezentowane w niniejszym raporcie (poza sekcją demograficzną) dotyczą danych ważonych. Próba duchownych nie była ważona.